Kitap

100 Soruda Oğuz Atay

KARAKARGA Yayınları'ndan çıkan Selçuk Orhan imzalı 100 Soruda Oğuz Atay adlı kitapta yazarın yaşamıyla ilgili rivayetler yerine gerçekleri, yapıtlarıyla ilgili edebi tartışmaları okuyacaksınız.

SİZ RAHAT YAŞAYASINIZ DİYE
Yusuf Atılgan
Can Yayınları, 2018

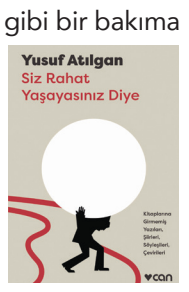

YUSUF Atılgan gibi bir bakıma 'saklı' bir yazarın ardında bıraktığı notlar her zaman heyecan vericidir. Atılgan'ın 'Eşek Sırtındaki Saksağan' adlı bir roman yazdığı, sonra da o metni yok ettiği biliniyordu. 'Siz Rahat Yaşayasınız Diye', bu romanın yazarın sandığında bulunan giriş bölümüyle birlikte elyazılarından derlenen notlarını, şiirlerini, dergilerde kalmış kısa öykülerini ve yaptığı çevirilerden örnekleri içeriyor.

DİL MESELELERİ-UYGULAMA ÜZERİNE YAZILAR II
Necmiye Alpay
Metis Yayıncılık, 2018

"İLK ciltteki gibi burada da başlıkların büyük bir bölümü, güncel Türkçe metinlerde dil ve anlatım yönünden tartışmak, doğrulamak ya da sorgulamak ihtiyacını duyduğumuz noktalardan oluşuyor: Dilbilgisinin, imlanın, İngilizce ile Türkçe arasındaki ilişkinin, dil-toplum ilişkisinin, ayrıca terim ve kavramların uygulamada içebakış ve tartışma gerektiren bazı yönleri; 'söylem' adını verdiğimiz boyut dahil. Her iki cildin de dizinleri sayesinde birer başvuru kaynağı ve çalışma malzemesi olarak işlev görebileceğini umuyorum. Ancak, bence en önemlisi her iki ciltte de yer alan 'Genel Bakış' yazıları başta olmak üzere, dil meselelerine bakış tarzıdır" - Necmiye Alpay

ORGANİK GERÇEĞİ
Gürkan Akgüneş
Yeni İnsan Yayınevi, 2018

GIDANIZ ilacınız, ilacınız gıdanız olsun... Hipokrat'ın çağlar öncesi dile getirdiği bu söz bu kitabı özetleyecek en doğru ifade olsa gerek. Çünkü açlığa çare olarak lanse edilen 'yeşil devrim'le endüstrileşerek pakete giren gıdalar doğallığını yitirdi. Artık neredeyse her öğünde tarım ilaçları, kimyasal gübreler, katkı maddeleri, hormonlar, antibiyotikler ve GDO ile bulaşık ürünler tüketiyoruz. Bu kitap, cadının Pamuk Prenses'e verdiği zehirli elmayı reddederek, organik dünyanın kapılarını aralıyor.

AHRAZ
Ümit Kartal
Biz Kitap, 2018

SENDİKA-SIZ-ÖRGÜT-SÜZ işçilerin yaşamlarından kesitleri barındıran 'Ahraz', Ümit Kartal'ın ilk öykü kitabı. Biz Kitap'tan yayımlanan 'Ahraz', örgütsüz işçilerin çelişkilerle dolu dünyalarına ayna tutuyor. Kitapta, kitaba ismini veren Ahraz öyküsüyle birlikte altı öykü bulunuyor. Kitabın arka kapak yazısını yazan yazar Aydın Çubukçu, "İşçilerin varlığını topluca öldükleri zaman hatırlayanlar, Ümit Kartal'ın öykülerinde onları canlıyken, henüz istatistiksel bir sayı haline getirilmeden önceki halleriyle görecekler. Ahraz, emek mücadelesinin boyutları üzerine düşünen ve siyaset yapanlar için mutlaka gözden kaçırılmaması gereken bir kaynak özelliği taşıyor" diyor.

Oluşun yokluk pratiği

Ebru Ojen'in romanı 'Et Yiyenler Birbirini Öldürsün'ü, algı hâkimiyetinin, ortaklaşmış ama bir işe hiçbir zaman yaramamış 'olması gerekeni bilme' mantığının işlevsizliği kuruyor aslında

Onur Akyıl

Ebru Ojen romanlarının okuru çağırdığı yer şüphesiz tehlikeli... Dar alanların ülkesinde, dar alanların edebiyatında, dar eleştirilerin, dar edebiyat eleştirilerinin arasında elbette fark edilen bir 'söyleme' kuruyor Ojen. Çağrısı bu yüzden kuvvetli; çok sevdiği kitap okumayı işe gelip giderken 'hareket halindeki' toplu ulaşım araçlarında yarı anlayarak, yarı hafta ortası dergilerindeki kırık yazılara bakmayı hayal ederek gerçekleştiren bir toplumun, evleri dolduran çöplere ya da daha anlaşılır konuştuğu için bir roman kahramanını, romanın dışa açılan penceresi olarak görmesine ise şaşmıyorum elbette… (Bu ifade kitapla ilgili yazılan başka incelemelerle ilgili) Fakat ortada 'gerçeği' ilgilendiren bir gerçek var; Ojen gerçekten iyi bir anlatıcı ama 'şok' meselesini 'anlatının kurtuluşu' olarak görmesi değerlendirilmesi gereken bir durum.

Gizli kapaklı mesaj

Ojen'in ilk romanı Aşı, iki kanatlı bir kapının nasıl açılıp, nasıl kapandığını, haklı bir tanımla çarpıcı olarak bize sunmuştu. Nasıl olduysa Hürriyet Gazetesi Kitap Eki'nin mülayim jürisi, Ojen'i gelecekte de okunacak yazarlar arasına taşımıştı bu ilk romandan sonra. İlk ona girmişti Ojen, ilk onun hiçbir zaman gerçekten ilgilenmediği toplumsal bir okumayla. Şimdi sırada 'Et Yiyenler Birbirini Öldürsün' var. Bu ikinci roman, Ojen'in ilk romanına oranla hem daha gizli kapaklı bir mesaja sahip hem de -aynı anda- bir o kadar açık bir mesaja. Peki neden? Aslında bu sorunun cevabı gerçekten uzun olmalı; Ojen enteresan noktalara temas ediyor; böceklere yönelen erkeklik organları ya da apartman yöneticisinin 'tatlı' kokusu yüzünden yalanmak istemesi belki de ne yalnızlıkla ne de cinsellikle ilgili…

Yazının başında şunu söyleyeyim: Roman bir çırpıda okunuyor ama bu kolay lokma olduğu anlamına gelmiyor. Ojen, anlatıda

Ebru Ojen

önemli bir denge kurmuş. Anlatısındaki bu dengeyi sağlayan temel şey ise, insanın kimliğiyle çağı arasındaki meselelere yaslanıyor olması. Ojen her hâlükârda 'toplumu' karşımıza aldığımızı söylüyor aslında. Evet, toplum bir ağ ama sanıldığı gibi insanların ilişkileri yoluyla örgütlediği değil, ilişkileri aracılığıyla çözdüğü bir ağ. Dolayısıyla bir bütün gibi görünüyor insan ve insan ilişkileri, meseleyse bambaşka. İnsan tükettiği her şeyden çok daha fazla tükeniyor ve yaşamın korkunç gerçeği ki artık birikmiyor insan; birikmediği içinde birikmiş ve ne olduğu hiç anlaşılamamış, dolayısıyla unutulmaya mahkûm tüm tanımlamaların ağırlığı altında. Yaşlanmış ve akli melekelerini neredeyse kaybetmiş bir adamla, genç bir kadın arasındaki sıkı ve kopması mümkün olmayan bağ bu. Birbirlerini derinlemesine tanımalarına gerek yok; birinin bir diğerinden rahatsız olması, sebebi her ne olursa olsun, onları birbirleri için yabancı olmaktan çıkarıyor. Öznelliğin çöküşü demek bu; öznelliğin çöktüğü bir toplumda, bir apartmanda ya da bir ülkede insanların başına gelebilecek en iyi şey de yığınlaşan, yığınlaşabilen her şeyin altında kalmak. Enver Uçan'ın evine biriktirdiği çöpler buradan bakılınca hiç de onun deliliğiyle ilgili olmayabilir; belki de dışarıda yalnızca çöp vardır insana, insan ilişkilerine dair. Enver Uçan evine sıradan bir hayatı taşıyordur aslında. Onun, Enver Uçan'nın sırlarını tartışmalı bir gerçeklikle başkalarıyla paylaşanların ya da ondan şikâyetçi olduğu kadar, kendi hayatından da şikâyetçi olan, hatta adını bile zaman zaman anımsamakta zorluk çeken genç bir kadının ne farkı var? Fark yok; aynılaşmanın, toplumsal aidiyetin dolambaçlı ve kaza süsü verilmiş yollarının, birbirinden zeki bakış açılarının ve bu bakış açılarının getirisi olan küçüklü büyüklü insan trajedilerinin ortasında / arasında gerçekleşen şey: dönüşüm. Geriye olmayan bir dönüşüm; geriye giden bir dönüşüm. Algı hâkimiyetinin, ortaklaşmış ama bir işe hiçbir zaman yaramamış 'olması gerekeni bilme' mantığının işlevsizliği kuruyor aslında Ojen'in romanı 'Et Yiyenler Birbirini Öldürsün'ü.

Metnin tehlikesi

Elbette böyle bir şeyi yazıya dökmek, roman kılmak için roman yazımı anlamında bilinen, alışıla gelmiş yöntemlerin dışına çıkmak gerekiyor. Dramatik çatışma bizi soluksuz bırakmak adına olaylar zinciriyle, durumlar zinciriyle işlemiyor. Romanda işleyen şey iç aksiyonların tarihi, hatta gereğince adlandırırsak uzunca bir dedikodu var romanda. Ne de olsa dedikodu, hakkında konuşmak, hakkında bilgi tıpkı ağzımızdan özellikle bilimsel alanlarda pek düşürmediğimiz şeye, enformasyona tekabül ediyor. Olanlara şahitlik ediyor insanoğlu, nedenlere değil. Oluşmuş bilginin, aktarılan bilginin neden sonuç ilişkisini giderek konuşulabilir olan seviyesine indirdiği bir çağ için kuşkusuz en akıllıca anlatım yolu. Dolayısıyla roman ne kendi içindeki ilişkilenmelerden, sembollerden ve çözümlerden yola çıkarak okunabilir sadece, ne de bunlar atlanarak. Metnin tehlikesi burada, okuru çağırdığı yerin tehlikesi de…

Kısacası tarihin farklı bir açıyla insana sıkıştığı bir bakış var ve bu günümüz koşullarında, insanın şimdisi açısından doğru bir bakış gibi görünüyor. Çünkü ortaklaşmış anlatıların saldırı altında olduğu bir dönem yaşanan, yaşadığımız. İnsan kendi anı parçalarını topluma ait bir okumaymış gibi, şeylerin önüne taşıyor. Bu taşımanın onu getirdiği yerde de sonsuzluğa bir çöp olarak eklemlenmesini sağlıyor. Kuşkusuz ziyadesiyle korkun bu; insan kendini bulmadan tarihi inşa edemez, edemeyecek. Arayışın, insanın kendi arayışının aslında sonlanması gerekiyor tarihin inşası için. Yeni insan yaratma, insanı 'yeni' olanla biçimleme arzusunun tıkandığı nokta burası. Eylem giderek sözcüklerin arasında kaybolan bir çıkışsızlık olarak değer yitimine uğruyor ve ne yazık ki kimsenin fark etmediği bir şey bu; kaybolmanın başladığı yer… Bu kaybolmanın başladığı nokta için yazılıp çizilen ve teori üst başlığını taşıyan tüm arzu ve itaat kurgularının çıplak insanı bir yerlere sıkıştırması ve bireyliğin alt üst oluşunda tutarlılık araması Ojen'in romanını gerçekliğe, yaşadığımız gerçekliğe çok daha sağlıklı bir biçimde bağlıyor. Tolstoy'un 'Çağdaşımız olan her insanın, yaşamı ile bilinci arasındaki çelişki anlaşılacak olursa, derin bir umutsuzluk içinde olduğu görülür' deyişini anmak gerekiyor burada.

İlk kepçe darbesiyle çöpe mi?

Et yiyenlerin birbirini öldürmesi gerekliliğin başladığı, doğduğu, bir olanağa, arzusuz bir olanağa dönmeye başladığı nokta da burası çünkü. Umut hiç de siyasi fragmanların kurtarabileceği bir şey değil artık. Ancak ve ancak tüm biçimleriyle yıkılmış, yok edilmiş bir siyasa durumunun kendisi umut olabilir insan için. Yaşamak, daha iyi yaşamak belki de teorinin bütünüyle işlevsiz olduğu bir dünyanın gerçeği olarak düşünülmeli. Fakat genel eğilimler bu düşünce biçimini daha baştan anlamsız kılıp bir köşeye koymamızı zorunlu kılıyor, buna da genel olarak bilgi ve zekâ ikiliğinde bir çeper yaratılıyor. Değişebilir mi, yoksa ilk kepçe darbesiyle çöpe mi dönüşeceğiz? Şimdi daha net anlaşılıyordur belki… İnsan gibi ideoloji de ne biriktiriyor, neyin katlanılamaz kokusu içinde yaşamak zorunda kalıyorsa sonunda ona dönüşmek zorunda… Eh bu durumda, et yiyenlerin birbirlerini öldürmesine dair ifade, soyutluktan böylelikle sıyrılıyor. Elbette eğer birileri birilerini öldürecekse, katiller bunu kendi aralarında halletsin / halletmeli.

Elbette bütün bir romanı buraya sığdırmanın imkânı yok. Fakat şu bir gerçek ki, Ojen üzerine eğildiği meselelerde şeylere nereden ve nasıl vurması gerektiğini çok iyi biliyor. Ancak final bağımlılığının, yukarıda da değindiğim gibi belki metne daha fazla yayılan bir bekleyişin sonunda bizi bulması bizim için de iyi olabilir. Finalin şaşkınlığı, bütün bir güzelliğin yarattığı etkiyi sıfırlamamalı. Kitabın kapağını kapadığımızda kitaba dair her şeyi anmalıyız: Bu, yalnızca bir öneri.

Sonuç ise benim açımdan bu yazı için Jules Supervielle'nin şu son derece açıklayıcı dizelerinde gizli: 'Aman ne zormuş, aman ne zor, tanrım / yitik bir küçük orman olmak! / Ben böyle dört bir yana kök salmışken / nasıl silinir giderim yeryüzünden?'

ET YİYENLER BİRBİRİNİ ÖLDÜRSÜN
Ebru Ojen
Edebi Şeyler Yayınevi, 2017

Dünyanın romantikleştirilmesi gerekir

Yaşar Öztürk

Kimi zaman lakaplar gerçek adı geride bırakır. 'Georg Philipp Friedrich Freiherr von Hardenberg' adı bir çağrışım yapmaz ama lakabı Novalis'i çoğunluk bilir. Nişanlısının veremden ölümünden kısa süre sonra kendisi de 29 yaşında ince hastalıktan ölen Alman Romantizminin ilk adlarındandı. Kısa ömrüne çok şey sığdıran filozof, şair ve yazar Novalis, Alman Edebiyatı'nı Türkçeye taşıyan köprülerden biri olan Prof. Dr. Gürsel Aytaç'ın özenli çevirisiyle ölüme meydan okumayı sürdürüyor.

246 yıl önce mayıs ayında dünyaya gözlerini açan Novalis'in birbirlerine sıkı bağlı 10 kardeşi vardı. Çok zayıftı. Çevresindekilere karşı mesafeliydi. 9 yaşında geçirdiği tehlikeli hastalık ona yaşamın anlamını ve değerini gösterdi.

Yaşamak, ölümün başlangıcıdır. Yaşamak, ölümün hatırınadır. Ölüm hem son hem de başlangıçtır; ayrılma ve aynı zamanda daha yakın bir bağlanma! Ölümle yalınlaşma tamamlanır... Ölüm, hayatımızın romantikleştiren ilkesidir. Ölüm hayattır. Ölüm sayesinde hayat güçlenir. Hayatımız ibadettir.

Babası işi gereği evde olamadığı için can bulduğu annesinden çok etkilendi. Çocuk yaşta Latince, Yunanca öğrendi. Şiirle çok erken tanıştı. Büyümesine eşlik eden masallara kendi uydurduklarını ekledi. Tarihe merak saldı. Lisedeydi, Fransa'da devrim günleri yaşanıyordu. Kıvılcımlar sıçradı. Üniversitede devrimin ateşi onu çekti. Yakınları tutmasa ateş böceği olacaktı.

Yaşamını en çok etkileyen Friedrich Schlegel ile Fichte ile tanıştı. 'Bilim Öğretisi'ni çok sevdi. Yaşamına tanıklık eden, dostu, kent yöneticisi Just'un yanına kamuda çalışmaya gitti. Orada komşu kızına, (13 yaşındaki Sophie'yı görür görmez) vuruldu. Gizlice nişanlandı. Şair oldu.

Gelecek için daldığı hayalleri Sophie'nin yakalandığı hastalık bozdu. Demeye kalmadan kardeşi de amansız hastalığa yakalandı. Baba evine döndü. Ölüm, bir pençesinde kardeşini, bir pençesinde nişanlısını tutuyordu. 15. doğum gününü kutlayan nişanlısı 4 gün geçmeden ailesinin kollarında öldü. Novalis'e bildirmeye kimse cesaret edemedi. Nişanlısını mezarında görmeye gidip döndükten sonra bu kez kardeşini kattılar kara toprağa. Ailesi kendilerini 'de Novali' diye adlandırıyordu. Acısını dindiren ilk 'Aforizmalar', 'Novalis' takma adıyla bir dergide yayımlandı.

Goethe, Herder, Schiller ile tanıştı. Derslerine katıldığı Schiller hastalanınca onunla yakından ilgilendi. Julie ile nişanlandı, evlenmeye giderken kan kusunca düğün ertelendi.

'Hayatın kenar notlar'ıydı Fragmanlar. "Hayata sadece bilimsel sonuçlar ve mantıksal çözülümlerle hizmet edilemez" diyerek kaleme aldığı insanı yüreğinden vuran, aklını çelen özlü sözlerdi. "Cebir harflerinden başka bir şey olmayan genel cümleler." Aşktan yaşama, kum tanesinden evrene uzanan her konuda çarpıcı sözler.

Toplumsal yaşam konusunda farklı bir sesti Novalis: "Neredeyse hep lider olanı, devletin başmemurunu insan neslinin, toplumun ya da halkın birliğinin temsilcisiyle birleştirdiler. Devlette her şey bir gösteridir, halkın hayatı ise bir seyirlik oyun. Böylece halkın ruhu da gözle görünür olmalı... En yüksek şey, en anlaşılır olandır; bir sonrası ise en elzem olandır... Her yerde mutlak olanı arıyor ve her zaman yalnızca nesneler buluyoruz... Cumhuriyet, gençliğin savunma ateşidir. Genç insanların bulunduğu yer, cumhuriyettir... Dostlar! Toprak yoksuldur, yeterince ürün alabilmemiz için bile bolca tohum saçmak zorundayız... İhtilali seyredenlerin çoğu, özellikle akıllılar ve kibarlar, onu hayatı tehdit eden bulaşıcı bir hastalık olarak açıklamışlardır. Onlar belirtilerde kaldılar ve bunları türlü şekillerde kendi aralarında sergilediler. Bazıları onu yalnızca yerel bir dert saydı. En dahi karşıtlar, kısırlaştırmaya zorladılar. Gerçi bu sözde hastalığın yeni başlayan ergenlik krizinden başka bir şey olmadığını da anladılar... Araçlar insanı zayıflatıyor. Gerçi şöyle de denilebilir: İnsan bir dünya yapabilir, eksiği ise yalnızca gerekli alet, duyu araçlarının uygun düzeneğidir... Adliye binaları, tiyatrolar, saray, kilise, resmi toplantılar, akademiler, yüksekokullar vb. Aynı zamanda mistik devlet yapısının iç organlarıdır... Devletlerimizin büyük bir hatası, insanın devleti çok az görmesidir. Devlet her yerde görünebilir olmalıydı, her insan vatandaş olarak nitelenmeliydi."

Toplumdan bireylere yöneldiğinde, Novalis dar kafalıların, yalnızca günlük hayat yaşadığını söyler. Asıl araç, onların tek hedefi gibidir. Bütün bunları dünyevi hayat için yaparlar. Göründüğüne ve onların kendi ifadelerine göre nasıl olması gerekiyorsa öyle. Edebiyata yalnızca çok gerektiği yerde, günlük hayatlarının akışı belli bir teneffüse alışmış olduğundan dolayı başvururlar... Dar kafalı insan, şiirsel varlığının en yüksek derecesine bir seyahatte, düğünde, çocuk vaftizinde, kilisede ulaşır. Onların sözde dini sırf bir afyonlu ilaç gibi tesir eder.

Eğitim önemliydi Novalis için. Eğitimin her basamağının çocuklukla başladığını düşünüyordu. Bu nedenle en çok eğitilmiş, en dünyevi insan, çocuğa benzer ona göre. Eğitimin en yüce görevi aşkın olan kendini dizginlemek, kendi benliğinin aynı zamanda 'ben'i olmaktır... İnsan ne kadar karmakarışıksa, ki ona aptal kafa derler, gayretli bir kendini yetiştirmeyle ondan o kadar çok şey olur. Buna karşılık düzenli kafalar, hakiki bilginler ve esaslı ansiklopediciler olmak zorundadırlar. Karmakarışıklar başlangıçta güçlü engellerle savaşmak zorundadırlar, yavaş yavaş nüfuz ederler, çalışmayı zahmetle öğrenirler. Ama sonra, ebediyen efendi ve ustadırlar. Düzenli insan, bir çırpıda nüfuz eder ama aynı hızla çıkar.

Evrene yönelen Novalis'e göre bizler evrenin bütün kısımlarıyla ilişki içindeyiz. Ama hangi ilişkiyi öncelikle geliştirmek isteyişimiz, hangisinin bizim için özellikle önemli ve etkili olacağı, dikkatimizin yönüne ve süresine bağlıdır... İnsan evrenin bir analoji kaynağıdır... Sevgi ne kadar büyükse bu benzer dünya o kadar geniş ve o kadar çeşitlidir. Benim sevgilim, evrenin bir uzatmasıdır, evren ise sevgilimin bir uzatmasıdır... İnsan sevdiği her şeyle yalnızdır... Dünya, zihnin evrensel bir tropesidir.

"Dünyanın romantikleştirilmesi gerekir" çağrısı Novalis'in aforizmaları.

NOVALİS'TEN AFORİZMALAR
Novalis
Çeviren: Gürsel Aytaç
Say Yayınları, 2018